

Vasilache új ruhában - a „Vasilache falun” című bábelőadás a marosvásárhelyi Állami Bábszínház repertoárjában

BONCZIDAI Dezső

PhD candidate, University of Arts Târgu-Mureş
dezsobonczidai@gmail.com

Abstract: Vasilache in New Clothes – the “Vasilache in the Countryside” Puppet Show on the Repertoire of the National Puppet Theater of Târgu Mureş

The National Puppet Theater of Târgu Mureş presented for the first time the puppet show entitled Vasilache in the countryside, directed by Pál Antal. The screenplay written by Ana Predescu and Nela Stroescu, is the only surviving memory of the play, along with a few photos. In the early 1960s the Vasilache in the countryside puppet show was played in various puppet theaters in the country: Craiova, Iaşi and Piteşti. In the repertoire of the puppet theater of Cluj Napoca, the show was called “Vasilache in new clothes” (“Vasilache în haine noi”), the playwrights were again Ana Predescu and Nela Stroescu. These shows are not mentioned in the records of puppet theater archives, which makes the surviving documentation about the show from Târgu Mureş more important. After puppetry became institutionalized in Romania, only a handful of puppet theaters staged Vasilache-shows, and none left behind any surviving materials. On the other hand, the contemporary media mentions that Vasilache rejoices in new clothes for the obvious results and is trying his wings in the new socialist environment.

Key words: *Vasilache; new elements in the content; institutionalized puppetry; communism.*

Az előadás bábtörténeti kontextusa

A marosvásárhelyi Állami Bábszínház 1961-ben vitte színre a *Vasilache falun* címet viselő bábelőadást, Antal Pál rendezésében. A dramaturgiai munkát Ana Predescu Utto és Nela Stroescu jegyezte, az előadásról a szöveggönyv és néhány fénykép maradt fenn. A *Vasilache falun* bábelőadást a hatvanas évek elején egyaránt bemutatták a craiovai, a jászvásárhelyi és a piteşti bábszínházakban. A kolozsvári bábszínház repertoárjában *Vasilache új ruhája* (*Vasilache în haine noi*) címen szerepelt, a dramaturgia minden esetben Ana Predescu Utto és Nela Stroescu munkája volt. Ezekről az előadásokról a bábszínházi archívumokban nem maradtak fenn anyagok, ezért kiemelten fontos számunkra a marosvásárhelyi előadásról fennmaradt dokumentáció. A darab rendezője,

Antal Pál¹ a bábszínház 1960/1961-es évad terveiről a következőket nyilatkozta: „Xenta és Aurel Boesteanu *Kaland a világűrben* című darabja után Valentin Silvestru *Csavarka viszontagságai* c. bábjátékot mutatjuk be, amely a tanulók és a munka közötti viszonyt vetíti a néző elé. De gondoltunk a falu nézőközönségére is: *Vasilache falun* című bábkomédiáját is műsorunkra tűztük” (h.g., 1960, 4). Az előadás célközönségének ilyen határozott pozicionálása több tényezővel egyaránt szoros összefüggésben állt. A kollektivizmus, a babonaság, a miszticizmus elleni harc hangsúlyos kultúrmisszióként jelent meg, a darab témaválasztása beillett az olyan előadások sorába, mint a Mihai Georgescu által jegyzett *Lázadók* vagy *Ünnepel a kollektíva* vagy *Kinek-kinek érdeme* című bábjátékok.

Kovács Ildikó (1951, 2) a kolozsvári bábszínházról referálva kiemelte, hogy a bábszínház, mind politikai, mind művészi szempontból alkalmas nevelőeszköz falun és városban. Az első művészi élmény biztosítása és a szórakoztatás mellett, a bábjáték kardinális szerepét, a kor szokásaihoz híven, a helyes ideológiai nevelésben határozta meg. Az ideológiai nevelés alappilléreét a bábdarab helyes világnézetében és erkölcsi tartalmában definiálta. Hangsúlyozta a bábszínház kardinális szerepét a falu ideológiai és művészi nevelésében, mert a szórakoztatáson keresztül harcolhatnak a babona ellen, népszerűsíthetik a mezőgazdasági újításokat és gyűlöletessé tehetik a kulákokat. Ugyanitt számolt be a kolozsvári bábszínház aktív részvételéről a választási kampányban, ahol negyvenkét politikai tartalmú ingyenes felnőtt előadást tartottak, ezekből harmincötöt falvakban és vidéki városokban. Továbbá megjegyezte, hogy a vetési kampányban ugyanígy vett részt a bábszínház mindkét tagozata (Kovács 1951, 2).

A kolozsvári bábszínház két tagozatának létezése fontos politikai üzenetet hordozott, ami rezonált a korszak kisebbségi politikájával (Rappaport, 1959, 1075). A kolozsvári bábszínház bukaresti vendégszereplése alkalmával, a korabeli sajtóban külön kiemelték, hogy az intézmény politikai fontosságát növeli, hogy román és magyar nyelven játszanak (Anon.a, 1955, 3). Az intézményes bábjátás kialakulása után a vidéki turnék, kiszállások egyaránt hozzátartoztak a bábszínházak működéséhez.²

Ezzel párhuzamosan a műkedvelő bábujátás mozgalom iránti igény egyre hangsúlyosabbá vált, a kultúr munka sokoldalú gyarapításának szellemében. H. A. (1953, 55) *Használjuk fel a bábujátást a műkedvelő művészi munkában* írásában beszámolt arról, hogy a városi és falusi kultúrházakban bábjátékos csoportok alakultak, viszont a fejlődésük nem volt biztosítva, mert nélkülözték a központi irányítást és a megfelelő bábdarabokat. A nép kulturális színvonalának emelésében a bábjátéknak

¹ Antal Pál 1950-től 1999-ig volt a Marosvásárhelyi Állami Bábszínház társulat vezetője, állandó rendezője, dramaturgja és színésze. Herskovits Pál néven született, 1959-ben Antal Pálra változtatta a nevét (Novák, 2011, 140). A publikációkban előfordul még a Herschkovits Pál megnevezés is: „Írta: HERSCHKOVITS PÁL a marosvásárhelyi Állami Székely Színház, Bábszínház Tagozatának rendezője.” (Herschkovits, 1954, 62).

² A *Romániai Magyar Szóban* 1949-ben olvashatunk arról, hogy a Vörös Fecske bábszínház vidéki körútra indult (Anon.b, 1949, 6).

lényeges funkciókat szántak. Az indoklások között olvashatjuk, hogy az előadás hatására a gyerekek aktívan átélnek a cselekményt és a darab mondanivalóját észrevétlenül elsajátítják. A felnőtteket is képes magával ragadni, emellett érvényesül a bábjáték alaptulajdonsága, hogy tréfás formában világítja meg az emberek hibáit, gyengeségeit és szórakoztatva nevel. A szerző explicit megfogalmazta az igényt, hogy az alapfeltételeket a bábszínház szakembereinek kell biztosítani. Az alapfeltételekhez sorolta a technikai útmutatásokat, a tapasztalatcserék szervezését, az irányítók küldését és a kiszállásokat. A bábszínházak esetében felhívta a műkedvelő művészi csoportok figyelmét, hogy azoknak a bábszínházaknak a segítségét vegyék igénybe, akik tisztában vannak a műfaj sajátosságaival és alkalmasak arra, hogy megfelelően irányítsák a csoportok tevékenységét. A kolozsvári és marosvásárhelyi bábszínházakat ebbe a csoportba sorolta, és a népművelődési folyóiratokra is nyomást gyakorolt. Véleménye szerint a műkedvelő bábos csoportok fejlődését elősegítené, ha a népművelődési folyóiratok az ügy fontosságát felismerve megfelelő teret biztosítanának a bábdarabok és technikai útmutatások közlésére (H.A. 1953, 56).

A korabeli sajtóban fennmaradt írások alapján arra következtethetünk, hogy a bábszínházak munkatársai részt vettek a kezdeményezésben, betöltötték a rájuk hárult segítő szerepkört.³ A bábszínházi szakemberei mellett, a *Művelődési Útmutató* folyóirat egyaránt elkezdett bábdarabokat közölni.⁴ Ezek a művek szerepeltek a bábszínházak műsorrepertoárjában, viszont további kutatást igényel annak a megállapítása, hogy a bábszínházban bemutatott darabok és a folyóiratban megjelent szövegek milyen hasonlóságot mutatnak. A szövegek kiegészültek a rendezői utasításokkal, ezeket gyakran névtelenül közölték, viszont találkoztunk Fux Pál, Antal Pál, Hunyadi András és mások írásaival. A rendezői utasítások sajátosságai, hogy kitértek a darab mondanivalójára, a jellemábrázolásra, a szereplők darabon belüli fejlődési ívére, a bábok, díszlet és kellék elemek elkészítésére.⁵ A *Művelődési Útmutató* folyóiratban

³ Az erdélyi sajtóanyagokban a bábdarabok közlésének már volt előzménye, a *Magyar Nép* képes hetilap 1938–1940 között időszakosan publikált bábjáték szöveggönyveket. A kezdeményezés feltételezhetően dr. Parády Ferenchez köthető, a tények és adatok pontosítása további kutatást igényel.

⁴ A *Művelődési Útmutató* 1957-től *Művelődés* néven jelent meg.

⁵ Mészöly Miklós *Terülj, táská!* darabjához Antal Pál fogalmazta meg a rendezői tanácsokat, véleménye szerint a mű minden szempontból megfelel a bábjáték műfaji követelményeinek: „nincs felesleges szöveg, nincsenek tisztázatlan jellemelek, a cselekmény pergő, szövege tömör és összefüggő cselekvéssel. (...) A darab nevelőcélja bemutatni, hogy összefogva, becsületesebben, szorgalmas munkával tehetjük jobbá életünket, de munkánk gyümölcsét meg is kell védenünk az ellenséggel szemben.” (Herskovits, 1955, 62). A Gáll Margit nevéhez köthető *A gidó meg a három kecske* darabhoz, Hunyadi András, a kolozsvári bábszínház rendezője írt tanácsokat: a bábjáték tárgyát úgy jellemezte, mint az elkényeztetett, szófogatlan gidó bűn és bűnhődésének stációját. Sarkalatosan fogalmazott, a darab mondanivalóját egyformán tanulságosnak ítélte a gyerekek és a szülők számára, az idézetet az eredeti helyesírás szerint közlöm: „ne kényeskedjete, mert az csúnya és visszataszító dolog; ne kényeztessétek

megjelent bábdarabok között megtaláljuk a szovjet sikerdarabokat (*A szófogadatlan kiskakas*, *A murok*, *Libácska*, *Tornyocska* stb.), román darabok magyar fordításait (Octav Pancu: *A gidó meg a három kecske*, Mihai Todea: *Riadalom mezőnlankán*, Mihai Georgescu: *Ünnepel a kollektíva avagy Kinek-kinek érdeme szerint* stb.) és magyar szerzők munkáit (Hunyadi András: *Lúdas Matyi*, Mészöly Miklós: *Emide és Amoda*, Weöres Sándor: *Csalóka Péter* stb.).

A bábdarabok közlése kettős célt szolgált, az írók figyelmét is szerették volna a bábjátéka iránymutatni és ösztönözni, hogy bábdarabokat írjanak. A bábdarabok hiánya sarkalatos problémaként jelentkezett, Antal Pál megfogalmazása szerint a gyermekirodalom fejlődésnek indult, ebből a folyamatból a bábdráma kimaradt. Ennek eredményeképpen a bábszínházak a műsortervük összeállításakor nagy nehézségekkel küzdöttek. A jó bábdarabot ritka ünnepként definiálta, véleménye szerint az írókat elrettentik a bábdráma sajátosságai, amelyek nem a drámairodalom érvényben lévő szabályai, művészi követelményei helyett, hanem azok mellett jelentkeznek. Figyelembe véve a bábszínház közönségének életkori sajátosságait és a műfaj törvényszerűségeit. Az írásában ismertette a bábdráma sajátosságait, megjegyezve, hogy „a bábdráma területe e pillanatban a dilettánsok szabad vadászterülete, amelyre tehetséges író ritkán teszi be a lábát.” (Herskovits 1956, 581).

Székely Erzsébet 1956-ban a felszabadulás utáni gyermek- és ifjúsági irodalmat tanulmányozva, megjegyezte az írók közömbösségét a bábszínházzal szemben, ellenben részben megvédte az írókat. Mert az a néhány író, aki megpróbálkozott a bábdarab írásával, az a bábszínház passzivitásával szembesült, ezért indítványozta a visszaszállás helyett mielőbbi orvoslását (Székely 1956, 1030). Dániel Iván (1958, 396) a *Gondolatok a bábszínházról* cikkében a műfaj problematikáját az írók bábszínházzal szemben tanúsított bizalmatlanságában határozza meg. Meglátása szerint az írókat azért nem érdekli a bábszínház, mert a műfaj a képzőművészetek közé sorolható, a színpadon a szöveg segédeszköz, amely továbbblendíti a cselekményt. A kialakult helyzet megoldását abban látta, hogy a bábszínház maga termelje ki szerzőit a bábjátékosok közül (Dániel 1958, 396). A II. Nemzetközi Báb fesztivál⁶ során ismét felvetették, mint a legégetőbb megoldásra váró problémát, nyomatékosítva az aktuális igényeket. Lukács Xénia (1960, 1244) szerint a mesejátékok mellett az aktuális kérdéseket tárgyaló, elsősorban a környező világra reflektáló darabokat igényelnék a nézők, amelyek tevékenyen hozzájárulhatnak az ifjúság szocialista neveléséhez. A bábdarabok témáját illetően konkrét javaslatokat fogalmazott meg, mint például a pionírok élete, a tudomány és technika fejlődése, a világgűr meghódítás. Továbbá megjegyezte, hogy a

gyermekeiteket, mert nem csak saját életeteket nehezítetek meg, ők is szerencsétlenné tesztetek. Nem fog tudni eligazodni az életben, élehetetlen lesz, a különböző szélhámosságok zsákmánya” (Hunyadi, 1956, 67).

⁶ A bukaresti II. Nemzetközi Báb fesztivált 1960-ban rendezték meg (szeptember 15–30. között), a zsurnaliszták több hónapon át publikálták a szervezők készülődéséről. Erre az alkalomra külön bélyegsorozatot adtak ki.

vásári kesztyűs bábhősök az „új szocialista környezetben” bontogatják a szárnyaikat (Lukács 1960, 1244).

A *Vasilache falun* címet viselő előadás érdekes színfoltja ezeknek a törekvéseknek, a vidéki, falusi nézők számára ismerős alakot választottak, viszont a hagyományos vásári játéktípust, narratív sémát elvetették és új tartalmi elemekkel bővítették a darabot. Vasilache alakját úgy definiálták, mint a román bábjátzás halhatatlan alakját, aki új ruhában, új névvel a szocialista törekvések szellemét képviseli (Crișan 1963, 48).

A *Vasilache falun* bábelőadás

A *Vasilache falun* előadást Nela Stroescu⁷ és Ana Predescu Utto⁸ jegyzi, személyükről nagyon kevés információval rendelkezünk. A román bábszakirodalom szerint mindkettő dramaturgként tevékenykedett és számos darabot írtak a bábszínházak számára (Pepino szerk. 2013). A *Vasilache falun* előadást az 1959/1960-as és az 1960/1961-es évadban több romániai bábszínházban is megrendezték,⁹ a dramaturgia minden esetben Nela Stroescu és Ana Predescu Utto munkája volt. A bábszínházi archívumokban nem őrződtek meg anyagok, kizárólag a marosvásárhelyi előadásról maradt fenn a szövegkönyv és néhány fénykép. A craiovai előadásról Alexandra Davidescu (1979, 63) bábszínésznő visszaemlékezésében találunk egy rövid leírást. A *Vasilache falun* előadást szatirikus darabként jellemezte, amely a valóságnak megfelelően tükrözte a falu életét és összhangban volt a kor felfogásával. Visszaemlékezése szerint az előadás egyenlő mértékben szólt a legkisebbeknek és az idősebb nézőknek, elismert darabként nagyon sok kiszállást megért. A kolozsvári előadással kapcsolatban Kovács Ildikó 1961-ben számolt be arról, hogy a *Vasilache új ruhája* darab vendégszerepelt a Csehszlovákiában megrendezett amatőr színházak versenyén. Az előadás célközönségét a felnőttek képezték, egy képet egyaránt közöltek a darabból: „Vittünk egy felnőtt műsort is, ami a mai falu problémájával foglalkozik, Vasilache în haine noi (Vasilache új ruhája) címmel. A szerzők Ana Uto és Nela Stroescu. Vasilachét a hagyományos román népi bábhőst helyezték mai környezetbe, a ma falujába” (Kovács 1961, 8). A kolozsvári bábszínház 1962/1963-as évadzáró összefoglalójában szintén kiemelték, hogy vidéki turnék alkalmával játszották. Az adatok alapján feltételezhetjük, hogy az előadást két évadon keresztül a műsorrepertoárba tartották (Pop 1963, 2).

⁷ Nela Stroescu (1910 - ?) dramaturg, emellett rendezőként és színésznőként is tevékenykedett (Pepino szerk., 2013).

⁸ Ana Predescu Utto (1922 - ?) dramaturg, az 1950 évek után kurzusokat tartott fiatal bábosoknak (1954-1971) (Pepino szerk., 2013).

⁹ Craiova, 1960: *Vasilache falun* (*Vasilache la tară*), rendező: Horia Davidescu, tervező: Eustațiu Gregorian; Jászvásárhely, 1960: *Vasilache falun* (*Vasilache la tară*), rendező: Manole Foca, bábkészítő: Rodica Șcraba, díszlet: Viorica Grapă; Pitești (1960-1961): *Vasilache falun* (*Vasilache la tară*), rendező: Ion Dumitrescu, tervező: Paul Muscalu. Kolozsvár (1961): *Vasilache új ruhája* (*Vasilache în haine noi*), román tagozat, rendező: Vasile Dan.

A marosvásárhelyi előadást 1961. május 6-án mutatták be, a rendező Antal Pál, a zeneszerzők M. Negrea és Paul Constantinescu, a bábokat és a díszletet Haller József készítette. Vasilache szerepében Zsigmond Zoltán, Mărioara szerepében pedig Kiss Franciska lépett fel.¹⁰ Antal Pál¹¹ eltartással kezelte a vásári bábjátékot, az előadásba viszont nem szakított teljesen a műfaji sajátosságokkal. A szöveggönyvben a darab szereplőinek bemutatása során, minden szereplőről közöltek egy lényeges információt. A *Vasilache falun* előadás szereplői: Vasilache a füttykösével, a szöveggönyvben konzisztensen a füttykös megnevezés szerepel bot helyett, nincs információnk arról, hogy az előadásban milyen megnevezést használtak. Mărioara a karján csecsemővel, Pismogi koma, aki megszámlolja a tojásokat, Kuruzs Mária a bajkeverő, Flórika a leányzó, Manole, aki a palota építkezését vezeti, Ioana a felesége és egy tehén. A tradicionális Vasilache és Mărioara előadás közül a címszereplőket tartották meg, és lényeges dramaturgiai változás, hogy a lókupec, a rendőr, a pap, az ördög és halál típusfigurákat nem emelték be a történetbe. A típusfigurák helyett új szereplők jelentek meg: Pismogi, Kuruzs Mária, Flórika, Manole, Ioana és egy tehén.

Az előadás helyszínét és az időkeretét kijelölték, viszont nem konkretizálták, sugallva, hogy hasonló bárki településén megtörténhet. Az előadás záró jelenetében a Moș Grigore ezt nyíltan megfogalmazza. A darab többi szereplőjétől eltérően Moș Grigore élszereplő, és népi öltözetet visel, kezében egy bot látható. Az első jelenetben Moș Grigore, az öreg kollektivista paraszt jelenik meg, mint élszereplő (1-es számú

¹⁰ Az előadás címe: *Vasilache falun. A bemutató dátuma:* 1961. 05. 06. *Rendező:* Antal Pál. *A bemutató helyszíne:* Marosvásárhelyi Állami Magyar Bábszínház. *Szerzők:* Ana Predescu Utto, Nela Stroescu. *Fordította:* Kiss László. *Díszlet és bábok:* Haller József. *Bábszínészek:* Zsolnai Zoltán (Vasilache), Kiss Franciska (Mărioara), Adorján Sándor (Pismogi), Lukász Bella (Kuruzs Mária, Riska), Olysoi Kornélia (Flórika), Krón Ernő (Manole), Nagy Katalin (Ioana), Balázs Mária (Virágok, tehének), Illyés Gaby (Bimbó), Zsigmond József (Moș Grigore). A dokumentum leltári száma: Teatrul de păpuși Țirgu-Mureș, Biblioteca, nr. 67.

¹¹ Antal Pál életrajzi adataiból tudjuk, hogy az első bábszínházi élménye gyergyói kisdiák éveivel kapcsolódik: „amely inkább rossz élményt jelentett számára, mint elkötelező ámulatot a műfaj iránt, ami a későbbiekben viszont életét meghatározó szenvedélyes rajongássá alakult. Abból a szempontból volt mégis meghatározó ez a találkozás, hogy soha többé nem volt híve a vásári bábjátéknak, és a szabadtéri fellépéseket is ellenezte” (Novák, 2011, 140). Az *Igaz Szóban* 1955-ben megjelent *Színpadai beszéd és bábjáték* című írásában találunk erre utalást: „Természetesen a szerepkidolgozás, az alakítás is ennek az úgynevezett stilizáltságnak a jegyét viseli magán. De ez korántsem jelentheti a torz, a csupán karikatúrisztikus jelleg keresett hangsúlyozását a bábjáték művészetének valamennyi alkotó elemében. A hagyományok során egyes bábszínházi típusok, mint az orosz Petruska, a román Vasilache, a magyar Paprika Jancsi, a cseh Spejbl, az osztrák Kasperl, az angol Punch, stb. kialakítottak egy sajátos, csakis rájuk jellemző beszédmodort, mégpedig valami magas, sipító, valósággal rikácsoló hangot, amelyet gyakran még egy, a nyelv alá helyezett sípocskával is igyekeztek éleesebbé tenni. Ebből egyes bábszínház-történészek és szakemberek, a fejlődés új követelményeit figyelmen kívül hagyva, téves következtetéseket vontak le: nevezetesen azt, hogy a bábnak nem szabad természetes hangon beszélnie” (Herskovits, 1955, 86).

melléklet). Erzszi néniel beszélget, a szöveggönyv alapján nem tudjuk rekonstruálni, hogy ez a szereplő báb vagy élszereplő volt. Feltételezhető, hogy élszereplő, mert a darab szereplőinek a felsorolásakor nem említik. A hagyományos Vasilache játékokban jellemzően használták a pivettát, ez maga után vonta a Spreh szereplő megszületését, aki tolmácsolta a nézőknek az előadást.

A *Vasilache falun* előadás színpadra vitelében az epizodikus felépítés dominál, a jelenetekben belüli és a jelenetek közötti átmenet megteremtése Moş Grigore feladata. Az előadás színpadképének kialakítása során a naturalista ábrázolásmódot követték, a paraván használata során nem vásári paravánt használtak. A kezdő képen Moş Grigore jelenik meg, aki a híres Vasilachét keresi. A monológjában sűrítetten megfogalmazta a korszak hivatalos narratíváját a népi bábhősökről és virágzó szocializmusról. A szakemberek jellemzően a népi bábhősök szókimondását, igazságosztó szerepét hangsúlyozták. Az írások alapján a vásári bábhősök küzdelmében a nép érdekképviselője valósult meg, a bábszínház paravánján győzedelmeskedtek az elnyomókkal, kizsákmányolókkal szemben.

A *Vasilache falun* előadásban, Moş Grigore elmondása szerint Vasilache már a dédapja idejében nagy igazságtevő hírében állt, aki a bábszínházán harcolt a „népnyúzókkal”. A bábszínház paravánján, ezek a népnúzók – bojárak, csendörök, rendörök – reszkettek Vasilache füttykösétől. A tradicionális típusfigurákat nem említette, a lókupecet, az ördögöt és a halált. Vasilache korlátlan verekedőkedvét letompították a nép igazságáért való harc dicsőítésére. Ezt a történelmi időszakot „nehéz időkként” definiálta, mert a nép életét a nemes urak, az adók, a bírságok nyomorították. Ellenben megváltozott a világ, a motorbiciklik, úgy nyüzögnek, mint a darazsak, megszaporodtak a cserepes házak, egyre többen szereznek jogosítványt. A virágzó szocialista világ eredményeinek méltatása után, Moş Grigore elárulja, hogy a megváltozott világban is szükség van Vasilache igazságérzetére.

Moş Grigore bemutatkozása után, a paravános jelenet következett. A paraván síkján Vasilache jelent meg, tarkán hímzett inget és sötét nadrágot visel, a fején jellegzetes sapka helyett, kucsma látható. A bábok megalkotása eltér a kesztyűs vásári bábok stílusától, más technikai megoldást alkalmaztak. Az autentikus *Vasilache és Mărioara* szövegben az előadás Vasilache és a Sprech dialógusával kezdődik.¹² A dialógusban nagy szerepe volt az improvizációnak, a közönség irányába történő aktuális társadalmi vagy helyi kiszólásoknak. Vasilache bemutatja a feleségét, méltatja a szépségét, elmeséli a Sprechnek, hogy táncos. Vasilache szerint mindenféle táncot jól ismer Mărioara, ellenben a legjobban a román népi táncot járja. Ezután Vasilache és Mărioara közösen táncolnak, a feleséget az első jelenetben nem szólaltatják meg. A tánc után

¹² A *Vasilache és Mărioara* előadás szövege Mihai Crişantól származik, a román bábszínházirodalom ezt tekinti autentikus szövegnek. Daniel Stanciu (2007) *A tradicionális színház megjelenési formái, a rítustól a szórakozásig (Ipostaze ale teatrului tradiţional de la rit la divertisment)* című könyvében publikálta a szöveggönyv egy részét.

Vasilache éhes lesz, Mărioara nem akar ételt készíteni. Vasilache egyre ingerültebb, egy bottal ütni kezdi Mărioarat. A feleség elszalad és visszajön egy seprűvel, majd ütni kezdi Vasilachét. A verekedés közben Vasilache megöli Mărioarat. Egyaránt hasonló formában öli meg az előadás többi szereplőjét: a lócsiszárt, a papot, a rendőrt vagy a csendőrt. Az előadás alatt a Sprech szereplővel folyamatos kapcsolatban áll, aki figyelmezteti vagy kérdőre vonja Vasilachét. A gyilkosságok miatt az ördög eljön a főhősért, Vasilache a végén az ördögöt szintén megöli.

A *Vasilache falun* előadásban Vasilache és Moș Grigore közvetlenül nem kerül kapcsolatba, a színen a főhős után megjelenik Piszmogi. Köszönés nélkül bejön, nincs ideje Vasilachéval beszélgetni, mert meg kell, hogy számolja a tojásokat. Vasilachétől megtudjuk, hogy Piszmogi látja el a szövetkezetben a tojások számolásának feladatát. Ezután asszonyok mennek át a színen, kezükben tojással megrakott kosarakkal. Az asszonyok zsörtölődnek a tanúvallomás miatt, ezért Vasilache eldönti, hogy közelebből is megfigyeli Piszmogi tevékenységét. Megérkezik Mărioara, aki elküldi Vasilachét a friss tojásokkal a szövetkezetbe.

A színpadkép kialakítása során a naturalista ábrázolásmódot követték, Piszmogi egy ládán ül mélyen szemére húzott kalappal. Előtte egy másik ládán tornyosulnak a papír hegyek, Piszmogi szüntelenül ír, a tollszárát az óriási kalamárisba mártogatja. Minden tojást átvilágít egy gyertyával, az előadásban a nevével is jellemzik a szereplőt. Vasilache megérkezik, és sürgetni kezdi Piszmogit, az érvelésén keresztül megfogalmazzák a helyi kollektív szövetkezetek feladatát. Piszmogi azonban hajthatatlan, ragaszkodik a jegyzőkönyvhöz. Magyarozatként felsorolja Vasilachénak, hogy milyen lényeges adatokat kell tartalmaznia a jegyzőkönyvnek. Vasilache egyre türelmetlenebb, megpróbálja beadni a tojásokat. Piszmogi nem akarja átvenni, mert hiányoznak a tanúk. Vasilache az elavult, de célravezető módszerrel zárja a jelenetet, a bottal megkergeti Piszmogit. A következő jelenet előtt, Moș Grigore összegzi a történeteket, Piszmogi további sorsáról is értesülünk. Sandri, a traktorista maga mellé veszi, tehát elindulhat az új embertípus fejlődésének útján.

A színen Mărioara jelenik meg kétségbeesetten, mert a gyermeküket megigézték és csak a javasasszony segíthet. A tradicionális Vasilache és Mărioara előadásban a házaspárnak nincs gyermeke, a *Vasilache falun* darabban a gyermek nem kapott nevet, szerepe inkább a javasasszony beemeléséhez köthető. A szöveggönyvben kézírással olvasható, hogy Moș Grigore és Mărioara beszélgetnek, feltételezhető, hogy az élőszereplő és a báb kapcsolatba került. Moș Grigore szerint az orvoshoz kellene vinni a gyermeket, a szöveggönyvben ezt Vasilache mondja, kézírással viszont átjavították. A kézírás szerint a jelenetet ismét Moș Grigore zárja, azzal, hogy itt csak Vasilache fűtyköse segíthet (1. számú melléklet).

A hatodik jelenet elején részletes leírást találunk a színpadkép kialakításáról, Kuruzs Mări háza, a díszlet és kellék elemek a boszorkányságot, a kuruzslást nyomatékosították. A szín bal oldalán kopár, kerítés nélküli udvar látható, egy lombtalan fával. A ház ajtajának ablaka törött, amit régi újságpapírokkal fedtek be. A ház vakolata málladozó

félben, mindenhol rendetlenség és piszok. A szín jobb oldalán egy kemence bográccsal és fekete macskával látható, háromlábú székek, a polcon kitömött bagoly.

Mărioara magával cipeli Vasilachét is Kuruzs Márihoz, és megkéri a javasasszonyt, hogy vizsgálja meg a gyermeket. Kuruzs Mări megvizsgálja, beviszi a házba, az eresz alól letép egy nagy csalánt és becsempészi a pólyába. Ezt követően kimegy Vasilachéhoz és Mărioarahoz, felállítja a diagnózist: a gyermeket megigézte a varangyos béka. Kuruzs Mări ráolvas a gyermekre, viszont a helyzet súlyossága indokoltá teszi a gyógyszer használatát is (1. számú melléklet). Előtte azonban, Kuruzs Mări elkezd faggatni Mărioarat, hogy milyen fizetségre számíthat a gyógyszerért cserébe, eközben Vasilache egyre gyanakvóbb. Kuruzs Mări elkészíti az orvosságot, Vasilache és Mărioara rájönnek a csalásra.

Megérkezik Flórika, aki arra kéri Kuruzs Márit, hogy verje meg szemmel a traktoristát. Kuruzs Mări elmegy virágtejet gyűjteni, és Flórika főzi a traktorista kucsmáját. Vasilache és Mărioara előbújnak, majd Vasilache haza viszi a gyermeket. Mărioara babonáság helyett megmosdatja Flórikát, utána kijönnek az udvarra és közösen táncolnak. Visszajön Vasilache és elveri Kuruzs Márit. A javasasszony jellemét sűrítetten ábrázolták, a tömör nyelvi megnyilvánulásával, a viselkedésével, a színpadkép megalkotásával is jellemezték. Kuruzs Mări egysíkú karaktere határozottan kizárja egy más funkciójú szerepkörbe való átlépés lehetőségét. A babonáság és miszticizmus okkult tudományának megtestesítőjeként, bűnhődni kell.

A hetedik jelenetben változik a helyszín, egy kollektív gazdaság udvara jelenik meg, ahol hatalmas, palotaszzerű épületet emelnek, márványtáblákat, aranyrudakat visznek az építkezés helyére. Manole alakját emelik be az előadásba, a falba épített asszony motívumára épülő balladából kizárólag a nevét és a foglalkozását őrizték meg. Manole felesége, Ioana, még több aranyat kér férjétől, aki igyekszik kedvében járni.

Vasilache megjelenik, átadja a szomszédos kollektív gazdaság üdvözlését. Manole elmeséli a vendégének, hogy palotát építenek. Vasilache értetlenkedik, Manole ingerült lesz, azzal vádolja a vendégét, hogy nem képes örülni a szomszédos kollektív sikerének. Elárulja, hogy a palota a tehenek számára készül. Vasilache az egyszerűbb, olcsóbb istállót javasolja az állatok számára. Manole tovább erősködik, a végén Vasilache elveri a füttykösével. Megjelenik Moș Grigore, aki nehezményezi Vasilache döntését, mert az új embert nem új módszerekkel nevelte. A régi módszer kizárólag a javasasszony esetében hasznos, a kollektivistát tapasztalatcserével, verseny zászlóval kell nevelni.

Vasilache előbújik a függöny mögül, bevallja, hogy a felesége szintén mérges a gyakori verekedés miatt. Piszmogi traktort vezetve jelenik meg a színen, a traktor puffog, döcög, mintha részeg lenne. Vasilache titokban a közelébe lopakodik, néhányszor tüsszent, Piszmogi természetesen nem érti, hogy mi történik. Megjelenik Flórika, aki szeretné megtanulni a traktor vezetését. Flórika felül a traktora, kérdezetgi Piszmogit, aki közben a lányról álmodozik. Flórika kigúnyolja, Piszmogi el akar menni, de a traktor nem indul (1. számú melléklet). A többi szereplő is megjelenik a színen, és közösen kinevetik. Az utolsó jelenetben Vasilache és Mărioara készülődnek.

Megérkezik Flórika, és meghívja őket a lakodalomba. Vasilache javasolja, hogy a közönséget szintén hívja meg. Az előadás keretes szerkezetét megtartották, Moș Grigore rövid monológiájával ér véget a darab. Hangsúlyozva, hogy mindenhol akadhat egy-egy Kuruzs Mári, Piszmogi vagy Manole.

A hatvanas években bemutatott *Vasilache falun* előadásba beemelték Vasilache és Mărioara névleges karakterét. Vasilache verekedésre való hajlamát megőrizték, viszont a házastársi konfliktust teljesen mellőzték, a hagyományos típusfigurákhoz és narratív sémákhoz hasonlóan. Vasilache és Mărioara kapcsolatát a harmónia, a közös célért való együttes erőfeszítés jellemezte. A feleség meggyilkolásának momentumát lecserélték a békés családmodellre. A párbeszédükből a tradicionális szófurdulatokat teljesen száműzték, a karakterük jellemző külső és belső attribútumaikkal együtt. Az epizodikus előadásban Vasilachéra a rendteremtő szerepkör hárul, a verekedési hajlamán kívül nehéz benne azonosítani a tradicionális népi bábhóstit.

A korabeli sajtóban megjelent adatok alapján arra következtethetünk, hogy előadás számos vidéki turnét megélt.¹³ A kolozsvári darabhoz hasonlóan, az 1962/1963-as műsorban is szerepelt. A tudósítások a szatirikus és szórakoztató jellegét hangsúlyozták, mert az előadások a falusi dolgozók problémáit tükrözték.

A műkedvelő amatőr csoportok repertoárjából sem hiányoztak a kollektivizált falu új életével foglalkozó bábdarabok. Mihai Crișan a III. Caragiale színjátszó fesztiválról szóló beszámolójában arról referált, hogy a döntőbe jutott bábjátékok több mint kétharmada a kollektivizált falu új életének a problémakörét vagy az iparosodást tárgyalta (Crișan 1963, 48). Továbbá Mihai Crișan kiemelte a *Lázadók* bábdarabot. A Mihai Georgescu *Lázadók* bábdarabja tükrözi a falu világába behatolt kultúra sokoldalú hatását, a miszticizmus, a babonák, a tévhitok eloszlását és az elmaradottság felszámolásának pozitív hozadékait (Crișan 1963, 48). Ezt a bábdarabot több műkedvelő bábcsoport feldolgozta, emellett a bábszínházak műsorába is beépült.

Dumitru Flocă (1963, 21) a gyulafehérvári Állami Bábszínház akkori igazgatója *A bábszínház az állattenyésztő kollektivisták körében* című összefoglaló írásában az intézmény két olyan előadásáról számolt be, amelyek az állattenyésztő szektor támogatását tűzte ki célul. Ezek közül az egyik a Mihai Georgescu *Lázadók* című bábdarabja, ami a tudományos állatgondozás módszereinek kérdéskörét boncolgatja. A darabot Gálda, Szászorló, Mihálcfalva, Zsinna és más község állattenyésztőinek mutatták be. A harmincnyolc előadáson 6520 állattenyésztő vett részt. Az előadások kiegészültek tanfolyamokkal, sőt több alkalommal az előadás után a bábosok „érdekes”

¹³ Anon.c, Udvarhely rajonban vendégszerepel a bábszínház. *Vörös Zászló*. 1962. jún. 14., 2.; Anon.d, Visszaérkezett vidéki körútjáról a marosvásárhelyi Állami Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1962. jún. 23., 3.; Anon.e, Minden hét szombatján vidéken szerepel a Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1963. jan. 24., 2.; Anon.f, Művelődési krónika. *Vörös Zászló*. 1963. jún. 07., 2.; Anon.g, Évadzárásra készül a Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1963. júl. 07., 1.

beszélgetést folytattak az állattenyésztő gazdákkal. A nagyváradai bábszínház 1962/1963-as évadában bemutatták, Máthé Magda rendezésében.

Mihai Georgescu *Lázadók* bábjátéka, Boros Ferenc fordításában, 1963-ben jelent meg a *Művelődés* folyóiratban.¹⁴ A rendezői utasításokat Fux Pál jegyezte. A rendezői utasításban a darab mondanivalóját, a szereplők jellemábrázolását és a bábok elkészítését taglalta. A *Lázadók* darabot elsődlegesen a falu nézőközönségének címezte, mert a központi problematikája a maradiság és a miszticizmus elleni küzdelem (Fux, 1963, 57).

A *Lázadók* darab szereplői a Vasorrú bába, az inasok (kígyó, kandúr, bagoly) és a tudományos brigád tagjai (állatorvos, tanár, könyvtárosnő, János bácsi, tehén). Az első jelenet helyszíne a javasasszony otthona, a színpadot sejtelmes homály borítja. A Vasorrú bába titkos jeleket rajzol a levegőbe, ekkor a szín teljesen megvilágosodik. A Vasorrú bába különböző ősi praktikák segítségével az esőt akarja megállítani. A javasasszony megkéri a Kandúrt, hogy nézze meg az újságban az időjárás jelentést. Az időjárás előrejelzés bőséges csapadékot jósolt. A Vasorrú bába egyre dühösebb, eközben a Kandúr a tejfőlös köcsög körül ólálkodik. Amikor a javasasszony ezt észleleti, mérgében meg akarja ütni a Kandúrt. A Kandúr megfenyegeti, a Vasorrú bába ezt a gesztust lázadásnak tekinti.

A Bagoly védelmébe veszi a Kandúrt. A Vasorrú bába a megváltozott körülmények miatt panaszkodik. A Kandúr félve, de megfogalmazza, hogy a kizsákmányolás időszakának vége. A Vasorrú bába jajveszékelve könyörögni kezd, közben a Bagoly, félszegen, de lerántja a leplet a nevelési módszereiről. Belép az ajtón a Kígyó, hízve a Vasorrú bábanak és kérdőre vonja a társait a lázadás miatt. Hiszen nagy veszély leselkedik rájuk, a faluba a tudományos brigád munkatársait várják, mindenki erre az alkalomra készül. A Vasorrú bába konstatálja a változásokat: az egész falu közösen dolgozik, a munka elvégzése után a kultúrotthonba járnak, betegség esetén az orvoshoz fordulnak segítségért. A Kígyó segítségével közös tervet forralnak ki, ellenben a kivitelezés balul üt ki: a Kígyó meghal, a Kandúr és a Bagoly harci sérüléseket szenvednek. A kísérlet egyetlen pozitívuma, hogy néhány könyvet lopnak, a Kandúr véleménye szerint nagyon hasznos, mert unalmukba lapozgathatják vagy befedhetik vele a tejes köcsögöt. A Bagoly lapozgatni kezdi a könyvet, folyamatosan mutatja a kandúrnak a napot, a holdat, a szputnyikot. A Bagoly kihasználva, hogy a Vasorrú bába nincs otthon, rábeszéli a Kandúrt, hogy menjenek el a brigád összejövetelre. A Kandúr és a Bagoly átöltözve elindulnak az összejövetelre, a Kandúr útközben gyakran megtorpan, viszont a Bagoly folyamatosan biztatja (Georgescu 1963, 52-54).

¹⁴ Mihai GEORGESCU, 1963. *Lázadók*, Fordította. BOROS Ferenc. *Művelődés*. 1963. XVI. évf., 2. sz., 52–56. A darab 1963-ban megjelent a *Bábszínművek* című kiadványban, Fux Pál rendezői utasításaival illetve díszlet és bábterveivel. Valentin SILVESTRU és Mihai GEORGESCU, 1963. *Bábszínművek*. Fordította BOROS Ferenc. Nagyvárad: Népi Alkotások Crișana Tartományi Háza.

A második jelenet helyszíne változik, egy falurészlet látható. A dús lombú juharfa alatt, János bácsi beszélget az állatorvossal. A színpad másik felén, háromlábú állványon egy teleszkóp látható. A Kandúr meglátja a teleszkópot és megjijed, mert ágyúnak értelmezi. A Bagoly részletesen elmagyarázza a teleszkóp funkcióját, ezután meghallgatják az állatorvos és János bácsi beszélgetését. János bácsi a tehenét hozta el, mert nem akar tejet adni. Töredelmesen bevallja, hogy végső elkeseredésében a javasasszonyhoz fordult segítségért. Az állatorvos elhatározza, hogy a legcélravezetőbb, ha megkérdezi a tehenet is, János bácsi hevesen tiltakozik a terve ellen. A tehen lerántja a leplet, kiderül, hogy János bácsi legalább öt esztendeje nem járt a kultúrotthonba. Ezáltal elzárkózik a tudományos fejlődés minden lehetőségétől, ha néha napján vesz is egy újságot, szalonnát csomagol bele vagy egyszerűen elfüstöli. Az állatorvos döbbenet hallgatja, a tehen tovább folytatja a titkok leleplezését. A legnagyobb problémát az okozza, hogy hallani sem akar az állatgondozás szakszerű módszereiről. Természetesen a tehen ezeket is felsorolja, ezt követően az állatorvos felírja a receptet János bácsi számára. A recept a következő szigorú előírásokat tartalmazza: az állattenyésztési kör látogatása, az állattenyésztési szakkönyvek tanulmányozása és a silókukorica használata. János bácsi és a tehen haza ballagnak, a Kandúr új szemet kap az állatorvostól és egy receptet a fakó bundájára. Ezután megjelenik a könyvtáros, akitől a Kandúr és a Bagoly műszaki könyveket kérnek. A könyvtáros az automata gépekről, a szputnyikról és az első úrhajós kutyáról szóló könyveket javasolja számukra. Ezt követően a Kandúr és a Bagoly türelmetlenül várják az estére ígért holdfogyatkozást. A Kandúr és a Bagoly a tanár magyarázata után, beáll táncolni, és megfogadják, hogy legközelebb is részt vesznek a tudományos brigád tevékenységén (Georgescu 1963, 52-54).

Az előadás harmadik részében ismét a Vasorrú bába házában találjuk magunkat, a Kandúr és a Bagoly megbünteti a javasasszonyt. Összehasonlítva a *Lázadók* bábdarabot és a *Vasilache falun* előadást, konzekvenciaként megfogalmazhatjuk, hogy az első didaktikusabb, minden dramaturgiai fordulattal a mondanivalót sulykolták. Az állatszereplőkön keresztül valósul meg az ideológiai nevelés, ők fogalmazták meg közvetlenül és állandó jelleggel a darab mondanivalóját, a téma komolyságához illően a humort teljesen mellőzték.

A Mihai Georgescu *Ünnepel a kollektíva avagy Kinek-kinek az érdeme szerint* című bábdarab a babonaság, a miszticizmus elleni harc helyett a kollektivizált falu életét mutatja be, a kollektívában elvégzett közös munka gyümölcsét hangsúlyozza. Az előadás Păcală és Tândală fejlődését követi nyomon, a két munkakerülő Vasilache segítségével - szemrehányás, fenyegető bíztatás, példamutatás, megleckéztetés – a kollektíva lelkes munkása lesz. Sőt a darab végén Păcală ujjongva megfogalmazza, hogy Vasilachéhoz hasonlóan, ő is élmunkás akar lenni a kollektívában. A darab *A Vasilache falun* előadáshoz viszonyítva a népi bábhős karakterjegeiből semmit sem őrzött meg. Vasilache karaktere teljesen új köntöst kapott, a kollektíva bölcs élmunkásaként jelenik meg. Meglett férfiként ábrázolják, aki szörnyülködik a két lusta, naplopó láttán. A helyzet súlyosságát fokozza, hogy még butának sem nevezhető Păcală és Tândală, mégsem akarják kivenni a részüket a kollektíva munkájából. A husángját, a verekedőkedvét

teljesen mellőzték, ahogy a narratív sémát és a hagyományos típusfigurákat is, az új fegyvere a didaktikus párbeszéd. A feleség Mărioara karaktere egyaránt nem jelenik meg, helyette Vasilache lányára tesznek utalást: Mărghiolița számára viszi az új gyümölcsös kertről szóló cikket, mert a lánya ki szeretné tenni a faliújságba. Ellenben Păcală jellemfejlődésének jutalma Vasilache lánya lesz, a végén közös táncot járnak.

Összegzés

A *Vasilache falun* előadásban a karaktert, a cselekményt a kor elvárásainak megfelelően adaptálták. A rendszerváltás követően ez az értelmezési lehetőség nem vált irányadóvá. A bábszínházi adaptáció mellett a kommunizmus ideje alatt a népi bábjátékosok játszottak *Vasilache és Mărioara* előadást. Az utolsó népi bábjátékos halálával, azonban az előadás tradicionális vonala megszakadt, a játékhagyomány autentikus formában nem hagyományozódott át a következő generációra. Ebből kifolyólag Vasilache karakterének bábszínházi jelentősége csökkent, ellenben néhány bábszínész egyéni műsorában és alkalmanként a bábszínházak repertoárjában egyaránt felbukkan.

BIBLIOGRAFIA

- Alexandra DAVIDESCU, 1979, *Un mic teatru mare*, Craiova: Scrisul Românesc.
- Anon.a, 1955. Négynapos fővárosi vendégszereplésre készül a kolozsvári bábszínház. *Előre*. 1955. ápr. 29., 3.
- Anon.b, 1949. Marosvásárhely. *Romániai Magyar Szó*. 1949. júl. 14., 6.
- Anon.c, Udvarhely rajonban vendégszerepel a bábszínház. *Vörös Zászló*. 1962. jún. 14., 2.
- Anon.d, Visszaérkezett vidéki körútjáról a marosvásárhelyi Állami Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1962. jún. 23., 3.
- Anon.e, Minden hét szombatján vidéken szerepel a Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1963. jan. 24., 2.
- Anon.f, Művelődési krónika. *Vörös Zászló*. 1963. jún. 07., 2.
- Anon.g, Évadzárásra készül a Bábszínház. *Vörös Zászló*. 1963. júl. 07., 1.
- Cristian PEPINO, coord., 2013. Dicționarul teatrului de animație, păpuși și marionete din România [online] *Teatrul Țândărică*. [Letöltés időpontja: 2020. november 15.]. Elérhető: <https://www.teatrultandarica.ro/personalitati-a/>
- Daniel STANCIU, 2007, *Ipostaze ale teatrului tradițional de la rit la divertisment*, Bukarest: UNATC Nyomda.
- DÁNIEL Iván, 1958, Gondolatok a bábszínházról. *Korunk*. 1958. XVII. évf., 3. sz., 393–398.
- Dumitru, FLOCA, 1963, Bábszínház az állattenyésztő kollektivisták körében. *Művelődés*. 1963. 16. évf., 10. sz., 21.

- FUX, Paul, 1963, Rendezői utasítások. *Művelődés*. 1963. XVI. évf., 2. sz., 57.
- H., A., 1953. Használjuk fel a bábszínházi munkát a műkedvelő művészi munkában. *Művelődési Útmutató*. 1953. VI. évf., 12. sz., 55–56.
- HERSCHKOVITS, Pál, 1954. A műkedvelő bábszínház mozgalomról. *Művelődési Útmutató*. 1954. VII. évf., 12. sz., 62.
- HERSKOVITS Pál, 1955, Színpadi beszéd és bábjáték. *Igaz Szó*. 1955. III. évf., 3. sz., 85–87.
- HERSKOVITS Pál, 1955, Rendezői tanácsok. *Művelődési Útmutató*. 1955. VIII. évf., 11. sz., 62.
- HERSKOVITS. Pál, 1956, Amit a „varázsló” sem tud megtenni. *Igaz Szó*. 1956. IV. évf., 4. sz., 580–581.
- h.,g., 1960. A második nemzetközi bábfesztivál után. *Vörös Zászló*. 1960. okt. 9., 4.
- Horia, POP, 1963, Idényszerzés a kolozsvári bábszínházban. *Előre*. 1963. júl. 17., 2.
- HUNYADI András, 1955, Tanácsok a rendezőnek. *Művelődési Útmutató*. 1955. VIII. évf., 8. sz., 61.
- HUNYADI András, 1956, Tanácsok a rendezőnek. *Művelődési Útmutató*. 1956. IX. évf., 7. sz., 67–68.
- LUKÁCS Xénia, 1960, Bábszínházaink gondjáról. *Korunk*. 1960. IX. évf., 10. sz., 1244–1245.
- KOVÁCS Ildikó, 1951, A kolozsvári bábszínház. *Romániai Magyar Szó*. 1951. okt. 18., 2.
- KOVÁCS Ildikó, 1956, Ismerkedjünk a bábszínházzal. *Művelődés*. 1956. IX. évf., 5. sz., 72.
- KOVÁCS, Ildikó, 1961, Siker. *Utunk*. 1961. XVI. évf., 31. sz., 8.
- Mihai, CRIȘAN, 1963, Bábosok a fesztiválon. *Művelődés*. XVI. évf., 2. sz., 48–49.
- Mihai, GEORGESCU, 1963, Lázadók. Fordította: BOROS, Ferenc. *Művelődés*. 1963. XVI. évf., 2. sz., 52–56.
- Mihai, GEORGESCU, 1963, Ünnepe a kollektíva avagy Kinek-kinek érdemes szerint. Fordította: DETREHEMY József. *Művelődés*. 1963. XVI. évf., 6. sz., 48–52.
- NOVÁK Ildikó, 2011, *Fejezetek a marosvásárhelyi Állami Bábszínház történetéből*, Marosvásárhely: UArtPress–Mentor.
- RAPPAPORT Ottó, 1959, A felszabadult színház. *Korunk* XVII. évf., 7–8. sz., 1072–1079.
- SZÉKELY Erzsébet, 1956, Felszabadulás utáni gyermek- és ifjúsági irodalmunk. *Igaz Szó*. 1956. IV. évf. 7. sz., 1021–1036.
- TOMPA János, 1960, A találkozó legfőbb tanulságai. *Utunk*. 1960. XV. évf., 41. sz., 8.
- Valentin, SILVESTRU és Mihai, GEORGESCU, 1963, *Bábszínházművek*. Fordította BOROS Ferenc, Nagyvárad: Népi Alkotások Crișana Tartományi Háza.

Melléklet 1.

Képek a Vasilache falun előadásból

